

W poszukiwaniu nowej paidei. Wykład o. Cezarego Binkiewicza na Angelicum

„Kogo bogowie chcą ukarać, czynią pedagogiem” – głosi antyczne przysłowie. Kim był w starożytności pedagog i jakie było jego zadanie? Czy starożytna paideia może być dziś źródłem inspiracji? Jaki powinien być dziś cel edukacji? Między innymi te pytania stały w centrum wykładu o. Cezarego Binkiewicza OP, wygłoszonego w ramach cyklu „JP2 Studies” na rzymskim Angelicum w środę, 26 lutego.

Pedagog miał za zadanie wykształcić powierzonego mu młodego człowieka w kierunku jego entelechii, a zatem wprowadzić go na ścieżkę, prowadzącą ku prawdzie, pięknu i dobru. O. Binkiewicz przyznał, że związek edukacji z prawdą (nie mówiąc już o pięknu) został dziś podważony, jeśli nie otwarcie zanegowany. Edukacja klasyczna nie powinna zatem polegać na dosłownym odtworzeniu antycznej *paidei*, lecz na przywróceniu tego związku. Kryzys edukacji sprzężony jest bowiem z ogólnym kryzysem antropologicznym i aksjologicznym.

Celem klasycznej *paidei* było kształtowanie człowieka w kierunku ideału, który mógł być uprzednio zdefiniowany. Dziś jednak próba określenia takiego celu spotyka się z krytyką i oporem, wynikającym z zakwestionowania możliwości poznania ludzkiej natury oraz celowości istnienia. O. Binkiewicz powołał się na opinię Victora Frankla, który podkreślił konieczność zachowania integralności osoby ludzkiej w

obliczu rosnącej specjalizacji nauk szczegółowych i rozproszenia informacji. Dominikanin przeciwstawił w tym kontekście antropologie Blaise'a Pascala i Jean-Paula Sartre'a w ich relacji do Absolutu.

Ponadto, dowodził dalej o. Binkiewicz, w zachodniej edukacji poszukiwanie obiektywnej natury zjawisk ustąpiło celom utylitarnym. Opis zjawiska oceniany jest nie przez pryzmat prawdziwości, lecz użyteczności. Dotyczy to zresztą nie tylko wiedzy o świecie, ale też samowiedzy człowieka. Poszukiwanie sensu własnej egzystencji w świecie jest bowiem z konieczności skierowane ku zewnątrz, realizowane w działaniu i poznaniu. Kiedy jednak zewnętrzny świat jawi się chaosem, niepoddającym się porządkującemu działaniu rozumu, wszelka informacja zwrotna pochodząca od niego w stronę działającego i poznającego podmiotu potęguje tylko jego zagubienie i poczucie bezsensu. Taki stan rzeczy ma negatywne konsekwencje nie tylko na gruncie epistemologicznym, ale także aksjologicznym i etycznym.

O. Binkiewicz zwrócił także uwagę słuchaczy na związek, jaki zachodzi między zakwestionowaniem prawdy absolutnej oraz lęku przed śmiercią. Prawda – przekonują myśliciele współcześni – wyklucza wszelki ruch, postęp, a więc w istocie życie. Tęsknota za prawdą absolutną to pragnienie anihilacji. W ten sposób rozumować może jednak tylko ten, kto wyklucza możliwość życia po śmierci. Jak przekłada się to na cele kształcenia? O. Binkiewicz przekonuje, że nie tylko staje to na przekór wysiłkom pedagoga, który dąży do ukształtowania człowieka ku dobru (skoro dobro, jak i prawda, zostaje zakwestionowane), lecz także uniemożliwia sensowny dialog, a nawet spór przeciwstawnych stanowisk. Jedną z dróg dotarcia do prawdy, prowadzącą przez proces konfrontowania argumentów i

kontrargumentów, zakłada pewien stały, dany punkt odniesienia. Świat w konsekwencji przestaje być poznawalny – w zamian za przyjemne skądinąd poczucie, że nie jesteśmy wydani na łaskę i niełaskę „realnego”, które jest w tym ujęciu tylko złudzeniem.

Jak pisał w encyklice *Veritatis splendor* Jan Paweł II, indywidualistyczna etyka, w której człowiek sam wyznacza kryteria dobra i zła, przeciwstawiona etyce, zakładającej ich obiektywne istnienie, które człowiek odkrywa i przyjmuje, prowadzi do zakwestionowania samego pojęcia „natury człowieka”. O. Binkiewicz dodał, że godność sumienia człowieka ma źródło właśnie w tym odkrywaniu i poszukiwaniu prawdy o naturze dobra i zła. Sumienie, które zadowala się kryteriami pochodzenia wsobnego, ulega atrofii.

Zadaniem pedagoga, podsumował o. Binkiewicz, jest więc zachęcenie podopiecznego do wydobycia tego, co jest w nim najważniejsze jako osobie ludzkiej w perspektywie moralnej. Nie jest to możliwe w oderwaniu od kontekstu społecznego, otwarcia na dobro wspólne. Splot tych dwóch celów – dobra osobistego i wspólnego – jest nierozzerwalny; jedno nie może zaistnieć bez drugiego. Edukacja osobista, ontologicznie pierwotna, nabiera sensu dopiero w połączeniu z edukacją społeczną.

W świetle powyższego o. Binkiewicz stwierdza, że pedagog spełnia swoje zadanie, gdy pokazuje uczniowi, że świat jest poznawalny, a on sam, jako osoba, zdolny jest dążyć do doskonałości, poszukując prawdy o dobru. Człowiek zdolny jest kształtować swoje sumienie, poddawać kontroli swoje emocje i uzgadniać swoje cele z dobrem wspólnoty. Jako jednostka jest celem samym w sobie, co nie oznacza jednak, że może

ów cel osiągnąć, zamykając się na realność świata zewnętrznego. Przeciwnie, jest on warunkiem wychowania osoby gotowej wziąć odpowiedzialność za rodzinę, wspólnotę, państwo – i samą siebie.

mr

Otwarte wykłady Janopawłowe wygłaszane przez uczonych z całego świata są organizowane przez Instytut Kultury św. Jana Pawła II na Wydziale Filozofii Papieskiego Uniwersytetu św. Tomasza z Akwinu – *Angelicum* w Rzymie, rzymskiej *Alma Mater* Karola Wojtyły.

Instytut Kultury św. Jana Pawła II jest interdyscyplinarną instytucją naukowo-dydaktyczną powołaną na Wydziale Filozofii Papieskiego Uniwersytetu św. Tomasza z Akwinu (*Angelicum*) w Rzymie w stulecie urodzin Jana Pawła II 18 maja 2020 r. Misją Instytutu jest refleksja nad najważniejszymi problemami współczesnego Kościoła i świata inspirowana życiem i myślą św. Jana Pawła II. Celem Instytutu jest więc nie tylko badanie dorobku Wielkiego Papieża, ale również myślenie wraz z nim o najważniejszych sprawach kultury duchowej, a więc np. solidarności, miłosierdziu, sztuce chrześcijańskiej, miejscu Kościoła we współczesnym świecie czy kryzysie duchowym Europy.

Instytut jest współprowadzony przez Fundację Świętego Mikołaja (wydawcę Teologii Politycznej) i w całości finansowany przez prywatnych darczyńców z Polski.

Zapraszamy serdecznie do ich grona!

>> <https://teologiapolityczna.pl/jp2>